

НАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕОДНОМОВНОГО МОВНОГО ПРОСТОРУ ("СТАРА" ЄВРОПА)

У статті проаналізовано досвід проведення державної мовної політики і регулювання мовної ситуації у неодномовних мовних середовищах ряду європейських країн (Фінляндія, Ірландія, Бельгія, Швейцарія). Виявлено специфіку кожної з чотирьох національних моделей організації мовного простору, окреслено її сильні сторони та вразливі місця. Звернуто увагу на такі явища контекстуальної природи, як: історичне минуле і ставлення до нього, ступінь взаємоповаги й довіри між мовними спільнотами, характер політичної ситуації, особливості політичної мобілізації.

Ключові слова: національна модель, багатомовність, історичне минуле, офіційна мова, національна мова, етнічна ідентичність, мовна ідентичність.

Постановка проблеми. Світовий досвід розв'язання мовного питання та організації мовного простору, якщо говорити про нього як у діахронії, так і в синхронії, напрочуд багатий і різноплановий. У ньому присутні приклади найрізноманітнішого плану. Дві абсолютно схожі одна на одну мовні ситуації знайти практично неможливо. Кожна держава, кожен національний мовний простір мають ті чи інші особливості, виявляють більшу чи меншу специфіку та неповторність.

Щодо дво- та багатомовності, то це явище аж ніяк не можна вважати рідкісним. У сучасному світі воно поширюється дедалі більшою мірою. Навпаки, рідкість – мовна ситуація, яка характеризується одномовністю. "Одномовність аж ніяк не переважає на земній кулі" [4, с.196]. "Монолінгвістичних (одномовних – О.Я) й одночасно моногосних (з однією формою існування мови) практично не існує в чистому вигляді" [5, с.336-337]. До такого типу наближена мовна ситуація в Ісландії, де 99% населення розмовляє ісландською мовою і відсутнє протиставлення між літературною та народно-розмовною мовою [5, с. 336-337].

Метою даної статті є аналіз проведення державної політики і регулювання мовної ситуації в ряді європейських країн.

Аналіз останніх досліджень. Проблема дослідження мовної ситуації у неодномовному середовищі займалися Н.Мечковська [4], М.Баурінг [2], О.Селіванова [5], В.Абрамова [1], І.Большан [3] та ін.

Основний зміст. У сучасному світі загалом і, зокрема, в Європі існує чимало країн з більш ніж однією державною чи офіційною мовою (загальна тенденція останніх десятиліть полягає у збільшенні їхньої кількості), мовну ситуацію в яких визначає дво- і багатомовність. Є держави, в яких інші, крім основної, мови мають спеціальний чи особливий статус або ж вживаються без юридичного оформлення такого статусу. Загалом у 86 державах світу з 193-х (45%) мовна політика ґрунтується на засадах саме полілінгвізму, і за спостереженнями соціолінгвістів (Н.Мечковська), кількість дво- та багатомовних ситуацій з кожним роком зростає. Цей процес об'єктивно зумовлений низкою факторів, зокрема, перманентним нарощуванням інтенсивності контактів між державами і народами.

У переважній більшості випадків стан дво- або багатомовності успадкований з минулого і є прямим наслідком історичного розвитку. Одним з прикладів може слугувати Фінляндія – країна, шлях якої до національної державності був непростий і тривалий. Фінам протягом багатьох століть довелося жити у складі інших держав: спершу Королівства Швеція, згодом – Російської імперії. Історичні образи і несправедливості, якщо й мали місце в минулому, жодним чином не здійснюють впливу ані на сучасний стан мовної ситуації, ані на державну мовну політику. У Фінляндії вирішили піти шляхом прийняття історичних реалій як певної, раз і назавжди сформованої, даності, яку не слід намагатися змінювати, адаптуючи до вимог сучасності.

Ніби спеціально "на згадку" про минуле сучасним поколінням фінської нації залишилася фінсько-шведська двомовність. Шведи у Фінляндії мають територію традиційного компактного проживання і становлять нині лише шість відсотків населення країни. Тим не менше, шведська, як і фінська, є державною мовою. Обидві вони мають однаковий юридичний статус, що, зокрема, надає шведськомовним громадянам право на повне державне обслуговування рідною мовою, включаючи судочинство, адміністрування, освіту (в тому числі й вищу) тощо. Згідно зі спеціальним законом від 1992 р., саамська мова як мова однієї з національних меншин має особливий статус.

Юридично зафіксована двомовність у Фінляндії виразно асиметрична. Якщо не брати до уваги їхнього однакового статусу, то дві державні мови, що її формують, неспівставні ані за обсягом використання, ані за престижністю. З огляду на кількісні показники, які характеризують кожну з них, вони абсолютно нерівнозначні. Переважна більшість населення – понад 90% – користується фінською мовою, яка є для його представників рідною. Шведську як рідну визнає і говорить нею лише 5,5% громадян. Ще для майже 3% рідними є інші мови (російська, естонська та ін.). Випадки вільного володіння і фінською, і шведською відомі, проте вони поодинокі. Жодних кроків, спрямованих на стимулювання досягнення такого володіння з боку держави, не здійснюється. Та й об'єктивної потреби у чомусь такому немає, бо шведська тут, по суті, є мовою національної меншини.

Це добре видно з установлених законодавчо критеріїв використання мов на рівні первинних адміністративно-територіальних одиниць – муніципалітетів. За фінським законодавством, підстави вважати муніципалітет двомовним з'являються у випадку, коли національна меншина складає у ньому щонайменше 6% населення або 6 000 осіб. Для Фінляндії подібні випадки – швидше виняток, ніж правило. З наявних у країні 464 муніципалітетів двомовними є лише 41. Ще 26 муніципалітетів – одномовні шведські (переважна більшість таких розташована на Аландських островах), решта 397 (це – понад 85%) – одномовні фінські.

Державна мовна політика спрямована на максимальний захист прав тих громадян, які з огляду на їхню рідну мову виявляються у тому чи іншому випадку в меншості. У двомовних муніципалітетах школи з викладанням фінською або шведською мовами відкриваються у чіткій відповідності з кількістю бажаючих у них навчатися. Для муніципалітетів одномовних діє чітке правило: якщо хоча б 18 сімей висловлюють бажання вчити дітей мовою меншості, їм має бути надано таку можливість шляхом відкриття окремого навчального закладу.

У фінських школах учні мають обов'язково вивчати шведську мову. Для частини з цей припис співпадає з їхнім власним бажанням, адже володіння шведською полегшує носіям фінської комунікацію у Північній Європі, а також полегшує вивчення германських мов. Щоправда, останнім часом шведській дедалі важче витримувати конкуренцію з англійською. Статистика засвідчує, що, якщо колись більшість учнів фінських шкіл обирало шведську як першу іноземну, то починаючи з середини 90-х рр. понад 20% дітей вивчало як першу англійську, обираючи натомість шведську як другу іноземну. Щодо шведських шкіл Фінляндії (за винятком Аландських островів), то тут в якості першої іноземної мови діти найчастіше обирають для вивчення фінську. Мотивація такого вибору цілком прагматична: після закінчення школи фінським шведам доводиться, як правило, здійснювати комунікацію і працювати у колективах, де помітно переважає фінська.

Загалом мовна ситуація у Фінляндії, так само, як і в Канаді, характеризується збалансованістю, стабільністю, високим ступенем контрольованості з боку органів влади. Мовної проблеми як такої та суспільної напруги, нею зумовленої або з нею пов'язаної, тут не існує. Взаємини між двома державними мовами – фінською та шведською – та їхніми носіями будуються на основі толерантності і терпимості. Двомовність сприймається фінами на рівні як суспільної свідомості, так і політичного класу як досягнення, запорука духовного і культурного збагачення, завоювання, від якого ні за яких обставин не варто відмовлятися.

Фінська модель двомовності ґрунтується на компромісі й консенсусі зацікавлених сторін. В її основу покладено прагнення нації, яка перебуває у безумовній більшості, не лише на словах, а й на ділі захистити права етнічної групи, яка з кількісного погляду становить меншість.

Важливе значення для розуміння загальної ситуації при цьому має та обставина, що більшість не відчуває ані найменшої загрози для себе з боку меншості. Такий підхід не зазнає змін навіть у супереч тому, що ця меншість належить до нації з власною національною державою, до складу якої колись входила Фінляндія.

Контрастною по відношенню до цілком благополучної фінської виглядає мовна ситуація в Ірландії, яка також належить до країн з офіційною двомовністю. Статус державних у цій країні мають дві мови: ірландська й англійська, проте про їхнє гармонійне співіснування та "мирну" взаємодію годі й говорити ані в діахронії, ані у синхронії. "Багато українців... з острахом спостерігають за прикладом Ірландської Республіки (Ейре), – пише Б.Баурінг. – ...Ірландська (гаельська) мова довго потерпала від переслідувань з боку Англії, а згодом Великобританії, і протягом сторіч пригнічувалася навіть більш жорстоко, ніж українська мова" [2, с.57-58].

Вислів "переслідування" у даному випадку звучить, можливо, як певне перебільшення, хоча підстави для твердження, що ірландська мова "потерпала" від мови англійської, гадаю, все-таки є. Характерною рисою мовної політики Великобританії, як відомо, завжди було свідоме ігнорування факту неоднорідності населення країни з огляду на його національну специфіку та особливості мовних практик, яке, зокрема, знайшло своє виявлення у відсутності офіційних статистичних даних щодо національного складу населення. Жодна етномовна спільнота тут ніколи формально не виокремлювалася як нація або національність, натомість відмінності між різними етнічними групами нівельовалися шляхом їх об'єднання узагальнюючим терміном "британська нація". Ірландців це стосувалося тією ж мірою, що й шотландців, валлійців та ін.

Ірландська мова ніколи не мала шансів витримати конкуренцію з англійською, яка посідала виключне становище практично в усіх сферах життя, й обсяг використання якої був значно більший за мови етнічних груп. Домінуюча роль англійської мови у мовному просторі Великобританії зростала й зміцнювалася ще й внаслідок того, що вона є національною мовою низки інших країн світу, однією з офіційних мов Канади, Індії, деяких інших країн Британської Співдружності, а також основною мовою міжнародного спілкування – світовою мовою "номер один". Англійська є значно більш престижною, ніж ірландська, і з усіх боків вигіднішою для оволодіння нею, й ця обставина надає їй додаткових переваг.

Порівняно з англійською, ірландська мова, як і мови усіх інших національних меншин Великобританії, стоїть явно нижче на соціально-функціональній шкалі. Простір її функціонування обмежений, помітно вузьчий від того, який покриває англійська. Вона є рідною й нею користується значно менша кількість людей. У соціальному плані вона набагато менш престижна. Станом на даний момент ірландська мова майже не має одномовних носіїв, які володіли б лише нею як рідною (поодинокі випадки такого типу одномовності мають місце лише серед дуже старих жителів Гаельтахтських районів та місцевими дітьми дошкільного віку), а використовується переважно в умовах функціональної двомовності, до того ж, за домінування – як з огляду на формальний статус, так і фактичного – другої (нерідної) мови – англійської. Поза межами Гаельтахту, невеликих прибережних територій та островів, де мешканцям офіційно платять за те, що вони розмовляють ірландською, її вдається почути рідко. У повсякденному житті, тобто щодня, нею користується лише 7% населення Ірландії.

Згідно з переписом населення 2006 року, майже 41% громадян країни віком понад три роки вважає, що вільно володіє ірландською. З жителів Гаельтахтських районів Ірландії (їх за даними того ж самого перепису майже 92 тисячі) 70,8% володіють ірландською і приблизно 60% розмовляє нею щодня. Поза освітньою системою рівень свого володіння ірландською як "вільний" визначає майже тридцять відсотків населення, з яких 7% говорять нею щодня, 8% – щотижня, 48% – рідше, 34% – ніколи [2, с.58, виноска 12].

Двомовність в Ірландії багато в чому унікальна. Через те, що її утворено на підставі двох дуже різних за своїм потенціалом мов, вона є більшою мірою формальною, ніж реальною. Офіційний статус ірландської мови далеко перевищує обсяг її реального функціонування, а співвідношення ірландської та англійської з огляду на якість і кількість функцій, що їх виконує кожна з мов, в жодному разі не відповідає їхній статусній рівності. Маючи статус однієї з двох державних, ірландська мова в Ірландії є до певної міри примусовою. Мають, гадаю, цілковиту рацію ті, хто

констатує, що в цій країні спостерігається "майже повна втрата власної офіційної мови" [2, с.58, виноска 12]. Це, однак, не завадило Ірландії бути успішною країною.

У Бельгії офіційних мов, статус яких закріплений на рівні центральних органів державної влади, не дві, як у Канаді та Фінляндії, а три: французька, нідерландська (фламандська), німецька, хоча питома вага й значення останньої у мовних питаннях значно менші, ніж двох перших. Тут, по суті, маємо справу з мовною ситуацією, характер якої визначає багатомовність, у той час, як реально вона є змішаною, багаточисловою, а її сутність та особливості залежать від взаємодії лише двох з трьох офіційних мов – французької та нідерландської. При цьому розвиток багатомовності у Бельгії відбувається переважно за рахунок оволодіння носіями фламандської мови мовою французькою.

Специфіка організації бельгійського мовного простору полягає, насамперед, у тому, що лінгвістичні кордони тут, по-перше, жорсткі й непрозорі, по-друге, значною мірою визначаються кордонами адміністративними та політичними й у той же час здійснюють зворотний вплив на ці останні. Ще один з проблемних моментів зумовлений тим, що лінгвістичні та соціально-економічні кордони у Бельгії не співпадають одні з одними, як це було на тому етапі історичного розвитку, коли в країні вдалося досягнути відносно політичної стабільності та мовної рівноважності.

Адміністративно країна, як відомо, поділена на три частини: фламандську, валлонську, округ столиці Брюсселя. У кожній з двох перших домінуючою є мова титульної етнонаціональної групи: у фламандській – нідерландська (фламандська), у валлонській – французька. Центральний округ як з формального боку, так і фактично двомовний.

Є підстави кваліфікувати мовну ситуацію в Бельгії як парадоксальну. З одного боку, вона збалансована й рівноважна демографічно і комунікативно, а також з огляду на такі диференційні ознаки подібних явищ, як статус та престиж кожної з мов. З іншого, її характеризують високий ступінь проблемності та підвищена конфліктність. Головну причину такого стану слід шукати у сфері політики. Політична складова відіграє у даному випадку вирішальну роль. Критична політична ситуація вкрай негативно відображається на ситуації мовній, штучно розбалансовуючи її, привносячи до неї елементи антагонізму та взаємної негатиї. Саме політизація мовної проблематики призводить, зрештою, до її загострення. Втім, така політизація для бельгійських умов природна. Фламандський політичний національний рух, приміром, виник з руху за рівні права мов, який за своїми сутнісними характеристиками був літературний. Мовна складова за традицією є вагомим елементом політичної свідомості та самосвідомості і фламандців, і валлонів.

Співіснування двох різних мовних спільнот, яке ніяк не вдається позбавити елементу конфліктності, становить один з важливих факторів ризику й одну з головних загроз самому існуванню спільної держави. Ще більшої гостроти цьому співіснуванню надає той факт, що мова однієї зі спільнот це – мова потужної сусідньої країни й одна зі світових мов. Ускладнює мовну ситуацію і конфесійна складова: бельгійські мовні спільноти належать, як відомо, до різних течій християнства.

Додаткової складності мовній ситуації в Бельгії надає та обставина, що мовна ознака традиційно має неабияку вагу в державно-політичному житті [1]. Цю країну інколи називають "подвійною" федерацією, бо її поділено, з одного боку, за територіальною, з іншою, за мовною ознакою. У Бельгії існує три адміністративні округи й три мовні спільноти. Як перші, так і другі мають свою зону відповідальності. Так, зокрема, до компетенції мовних спільнот віднесено питання освіти та культури. Кожен округ і кожна мовна спільнота мають власний представницький і власний виконавчий орган. Відтак, у Бельгії існує шість парламентів і шість урядів. Головний з них – уряд федеральний, який має зону своєї виключної компетенції, здійснюючи в той же час координацію діяльності інших урядів.

Бельгійська двомовність, так само, як канадська та фінська, має свою історію, яка є надзвичайно важливою. Поза контекстом минулого неможливо збагнути нинішній стан мовної ситуації. Розвиток подій тут у жодному випадку не можна назвати простим і безпроблемним. Після здобуття 1830 року Бельгією незалежності внаслідок революції, головною метою якої було відокремлення від Нідерландів, вона проводила франкоорієнтовану політику. Поява нової країни

у післянаполеонівську добу стала компромісом, який влаштував "великі" держави у рамках "європейського концерту". Проте, те, що для зовнішнього фактора сприймалося як вдале рішення проблеми, з точки зору внутрішньої політики спровокувало культурний конфлікт.

Всупереч тій обставині, що фламандці у Бельгії традиційно склали і складають більшість населення, єдиною державною мовою була французька. У наступні десятиріччя бельгійська культура розвивалася під відчутним впливом Франції. Франкофонія значно посилювала соціально-економічну і культурну перевагу валлонів. Зрештою, це призвело до істотного посилення націоналізму фламандців. 1847 р. виник їхній організований культурний рух, одним з гасел якого стала вимога зрівняння фламандської мови у статусі й у правах з французькою. Наприкінці XIX ст. було зроблено перший крок до того, щоб ці вимоги було задоволено: закон від 1898 р. підтвердив принцип "двомовності", але не рівність фламандської і французької мов. Її вдалося частково досягнути з ухваленням протягом 1920-1930-х рр. інших законів, які стали реакцією на так звану "мовну боротьбу" – важливу складову руху за емансипацію нідерландськомовного населення після Першої світової війни.

У 1960-ті рр. внаслідок здійснення цілеспрямованої державної мовної політики відбувся ряд змін у мовній ситуації та її юридичному забезпеченні, завдяки чому було розширено права і сферу використання нідерландської мови у Бельгії. Кожній з її частин було надано більше регіонально-мовної свободи. Із цього моменту функціональна нідерландсько-французька двомовність перетворилася на ключовий елемент бельгійської мовної ситуації. На початок 1980-х рр. обидві основні мови країни були фактично повністю вирівняні в правах, проте розбіжності в оцінці ситуації (особливо, в таких сферах, як мова, освіта, культура) фламандцями й валлонами не лише залишалися, а й набували дедалі більшої конфліктності та гостроти.

Відповідь на виклики, пов'язані з мовною проблемою й її політизацією, було, здавалося б, знайдено 1993 р., коли у Бельгії запровадили нову форму державного устрою у вигляді асиметричної федерації з трьома суб'єктами. Утім, і після цього мовну проблему не було остаточно знято з порядку дня суспільного та політичного життя. На початку 2000-х рр. справа дійшла до чергового витка загострення, який становить загрозу не лише національній ідентичності, а й самому існуванню Бельгії як суверенної держави.

З лінгвістичної точки зору сьогодні у Бельгії жодна з мов не становить небезпеки для інших. Проте мовна ситуація лишається незбалансованою. Наявність двох різних форм регіональної етномовної ідентичності – фламандської та валлонської, – кожна з яких відіграє роль ключового фактора політичної мобілізації, – консервує стан справ, за якого мовна проблематика зберігає здатність викликати не лише суспільну, а й політичну напругу.

На відміну від Бельгії, міжмовні взаємини у рамках багатомовного середовища у Швейцарії не носять ані конкурентного, ані антагоністичного характеру. Стан справ у мовній сфері у цій країні прийнято вважати найбільш яскравим прикладом екzogлосної збалансованої мовної ситуації. Офіційний, юридично закріплений режим багатомовності тут не обмежує і не стримує інтереси окремих мовних спільнот, а, навпаки, сприяє їхньому більш вільному й повному виявленню.

У Швейцарії, яку прийнято вважати, якщо не еталоном, то вартим наслідування прикладом демократичного, справедливого розв'язання мовних проблем та організації неодномовного мовного простору, чотири мови – німецька, французька, італійська, ретороманська – мають статус національних, хоча з огляду на кількість носіїв кожної з них вони нерівнозначні. Німецьку вважає своєю рідною і говорить нею біля 70% населення країни, французьку – 18%, італійську не більше 10% (за іншими даними – менше 5-ти), ретороманську – лише 50 000 осіб або менше 1%. Обсяг комунікативних функцій трьох перших з них практично однаковий. Те ж саме можна сказати про престиж кожної з них.

На рівні власне мовних реалій швейцарська мовна ситуація мало чим відрізняється від бельгійської. У той же час оцінка цієї ситуації її безпосередніми учасниками у Швейцарії зовсім інша, ніж у Бельгії. Дуже різняться і підходи до облаштування національного мовного простору. У швейцарських мовних спільнот не спостерігається ані найменшого бажання й потягу до політизації мовної проблематики.

Згідно з Конституцією, з чотирьох національних мов три – офіційні мови Федерації. Це – німецька, французька, італійська. За ретороманською (в Італії кількість ретороманців майже в 15 разів більша, ніж у Швейцарії, – 720 тис., – але ця мова там має статус діалекту італійської) визнається статус офіційної у обмежених випадках – у спілкуванні органів державної влади та місцевих адміністрацій з її носіями. Тоді як три основні мови Швейцарії є водночас мовами інших європейських держав (та ще й світовими мовами), ретороманська – це мікрмова, якою користуються жителі одного регіону. Добитися її хоча відносно повноцінного функціонування навряд чи сьогодні комусь під силу, а забезпечити її збереження, як вважають дослідники, можливо тільки у дво- або багатомовному середовищі [3, с.254].

На загальнонаціональному (федеральному) рівні, отже, головний принцип регулювання мовної ситуації, колективних та індивідуальних мовних практик, застосований швейцарцями, позначений максимальним ступенем лібералізму: держава дозволяє кожній мовній спільноті практично будь-що. Все, що має бути врегульоване у цій сфері, регулюється на рівні адміністративних одиниць – кантонів, кожен з яких є, по суті, державою у складі федерації зі своєю власною суверенною юрисдикцією. "Автономія кантональних урядів, – зазначає І.Большан, – складає сутність швейцарського федералізму" [3, с.251]. У здійсненні оптимально зваженої мовної політики ця автономія у швейцарському варіанті відіграє надзвичайно важливу роль.

Внаслідок такого розподілу функцій і повноважень між федеральним центром та кантонами багатомовність у Швейцарії набула специфічного вигляду. В її рамках поєднуються реальна багатомовність, складена з усіх трьох офіційних мов, у практиці центральних органів влади та "потрійна" одномовність усередині кожної з мовних спільнот і у більшості кантонів.

Представники кожної з трьох основних мовних спільнот користуються лише однією з трьох офіційних мов, а саме тією, яка є для них рідною. "Не існує жодних вимог, щоб будь-який громадянин Швейцарії розмовляв більш ніж однією офіційною мовою. Школярів зобов'язують вивчати другу мову, якою розмовляють в країні, хоча на даний час ведуться дебати щодо того, чи учні повинні вивчати як другу мову англійську радже, ніж німецьку, французьку, італійську чи ретороманську" [4, с.72].

Одна з особливостей мовної ситуації у Швейцарії полягає в тому, що тут не існує якоїсь однієї мови, яка виконувала б функцію мови міжнаціонального спілкування. З одного боку, це, можливо, добре, проте, з іншого, від цього виникають додаткові складнощі, пов'язані з тим, що через відсутність мови міжнаціонального спілкування швейцарці з різних мовних спільнот погано розуміють одне одного. 35% жителів романської частини країни не знають жодного слова німецькою. Для 25% мешканців німецькомовної частини зовсім незрозумілі французька й італійська мови.

Частина громадян шукає вихід з цієї ситуації у використанні як мови міжнаціонального спілкування всередині своєї країни англійської. Понад 30% швейцарців з усіх мовних спільнот достатньою мірою розмовляє англійською, ще приблизно стільки ж володіє нею пасивно, тобто розуміє й може прочитати нескладні тексти. Втім, у громадській думці Швейцарії переважає негативне ставлення до такого варіанту. Як свідчать соціологічні опитування, значна частина громадян схильна вважати, що засобом спілкування між різними мовними спільнотами міг би бути "швіцертютч" або так звана "швейцарська німецька" – місцевий діалект німецької мови.

В якості головних аргументів на користь цієї ідеї висувається, по-перше, той факт, що саме німецька мова є рідною для майже двох третин населення країни, а по-друге, те, що німецька у Швейцарії має неабияке суспільне значення не лише для німецькомовної, а для інших мовних спільнот. З огляду на це за законами низки кантонів її вивчення обов'язкове в усіх школах італомовних та ретороманських сіл.

У цьому питанні, щоправда, існує ціла низка "підводних каменів" та ускладнень різного характеру. Одне з них полягає в тому, що "швіцертютч" поширений у багатьох варіантах і не має писемної форми. Крім того, будь-яка спроба перенесення претензій "швейцарської німецької" на роль мови міжнаціонального спілкування у практичну площину була б, швидше за все, негативно сприйнята представниками інших мовних спільнот Швейцарії, а можливо, викликала б й певні політичні проблеми.

Так, зокрема, могло б бути поставлене під загрозу те порозуміння між мовними спільнотами, яке визначає характер мовної ситуації у Швейцарії, ґрунтуючись на принципі територіальності. В основі цього принципу лежить уявлення про те, що та чи інша територія повинна залишатися недоторканою для впливу мов, котрі історично не мають до неї відношення. Якщо якась мовна група почне перейматися тим, що її територія зменшується, вона зможе захистити свої інтереси, посилаючись на принцип територіальності. Разом з тим, родини, які проживають в районах, де переважає нерідна для них мова, мають можливість скористатися своїм індивідуальним правом на здобуття освіти для дітей їхньою рідною мовою.

Висновок. Світове співтовариство на підставі принципу рівності всіх народів, націй та мов виробило практику збереження культури, традицій, менталітету кожного етносу незалежно від того, на якій території він проживає. Посилаючись на європейський досвід, основні позиції якого викладені у дослідженні, можна сказати, що в рамках існуючого законодавства різних країн є великі можливості зберегти, захистити, створити умови для розвитку мов як і спілкування ними як для основних націй і народностей, так і національних меншин.

Література

1. Абрамова В.Е. Языковая ситуация в Нидерландах и Бельгии / Е.В.Абрамова. – Вестник ИНЖЭКОНа. Серия: Гуманитарные науки. – 2009. – №4. – С.249-253.
2. Баурінг Б. Мовна політика в Україні. Міжнародні норми та зобов'язання і український закон та законодавство // Мовна політика та мовна ситуація в Україні. Аналіз і рекомендації. 2-е вид. – К., Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2010. – С.57-58.
3. Больман І. Мовні війни в Європі. Європейська хартія регіональних та меншинних мов / Пер. з француз. / І.Больман. – К., 2007. – С. 254.
4. Мечковская Н.Б. Социальная лингвистика. Пособие для студентов гуманитарных вузов и учащихся лицеев. 2-е изд., испр. / Н.Б.Мечковская. – М., Аспект Пресс, 1996. – С.196.
5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Підручник. / О.О.Селіванова. – Полтава, "Довкілля-К", 2008. – С.336-337.

Elena Yakovleva

National model of multilingual language space ("old" Europe)

The article analyzes the experience of state language policy and regulation linguistic situation in multilingual language media in several European countries (Finland, Ireland, Belgium, Switzerland). The specific of each of the four national models of linguistic space, outlines its strengths and vulnerabilities. Attention is paid to the contextual nature of such phenomena as: historical background and attitude, the degree of mutual respect and trust between the linguistic communities, the nature of the political situation, especially political mobilization.

Keywords: national model, multilingual, historical past, the official language, the national language, ethnic identity, linguistic identity.

Елена Яковлева

Национальные модели организации неодномовного языкового пространства ("старая" Европа)

В статье проанализирован опыт проведения государственной языковой политики и регулирования языковой ситуации в неоязычных языковых средах ряда европейских стран (Финляндия, Ирландия, Бельгия, Швейцария). Выявлена специфика каждой из четырех национальных моделей организации языкового пространства, определены ее сильные стороны и уязвимые места. Обращено внимание на такие явления контекстуальной природы, как: историческое прошлое и отношение к нему, степень взаимоуважения и доверия между языковыми сообществами, характер политической ситуации, особенности политической мобилизации.

Ключевые слова: национальная модель, многоязычие, историческое прошлое, официальный язык, национальный язык, этническая идентичность, языковая идентичность.